

31. Про судові рішення: постанова Пленуму Верховного Суду УРСР від 29.12.76 / Бюлетень законодавства і юридичної практики України, 2004, № 11.
32. Рішення Конституційного суду України від 14.12.99р № 10-рп/99 у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) [Електронний ресурс]
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v010p710-99>.

Нестеренко А. С., ОНЮА

ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Стабильное финансовое положение государства зависит от рационального распределения государственных финансов. Для решения этой задачи необходимо детально рассмотреть функции финансов. Рассматривая вопрос о значении функций финансов необходимо начинать с исторического аспекта: когда и при каких обстоятельствах появилась эта формулировка и какую роль она играла когда-то в практике и теории советских финансов и в современной ситуации.

The stable financial situation in the state depends on rational allocation of state finances. To solve this problem it is necessary to examine the financial functions in detail. While studying the importance of the financial functions we should start with the historical aspect of the problem: when and under what circumstances this notion appeared and what role it played in practice and theory of the soviet period and is playing nowadays.

Постановка проблеми.

Стабільне фінансове становище держави є об'єктивною передумовою її економічного розвитку й зростання суспільного добробуту. А оздоровлення економіки, забезпечення соціальних гарантій громадян можна здійснити двома шляхами: за рахунок збільшення доходів бюджету і за рахунок раціонального, економічного й цільового витрачання бюджетних коштів.

За умови постійного зростання державних витрат, збільшення їхньої частки у валовому внутрішньому продукті особливої уваги заслуговує питання ролі фінансових інститутів у макро-

економічному регулюванні, інститутів, які б могли забезпечити раціональний розподіл державних фінансів.

Таким чином, для вирішення цих задач необхідно враховувати значення і роль фінансів, яку вони відіграють у розвитку та функціонуванні держави. А для цього необхідно детально обговорити функції фінансів. Найбільш важливі ознаки, властивості, риси, які розкривають суть фінансів виражається в їх функціях і з цим не можна не погодитися.

Ступінь наукової розробки проблеми.

Питанням значення та ролі функцій фінансів у науці та практиці були присвячені роботи фахівців у минулому: В. Л. Лебедєва, І. Х. Озерова, І. І. Янжула, Ж. П. Годме й досліджуються вченими у сучасних умовах: Л. К. Вороною, С. І. Лушиним, Л. В. Вакарюком, Р. Гаврилюк, П. С. Пацурківським, М. П. Кучерявенко, В. Е. Леонтьєвим, А. І. Балабановим, І. Т. Балабановим, А. Я. Кузнецовим, Е. С. Дмитренко, В. П. Нагребальним та іншими.

Мета статті.

Одним із серйозних питань у теорії фінансів були і понині є функції фінансів, включаючи й оцінку їхньої практичної значимості. Ця проблема широко обговорювалася й у традиційній фінансовій науці, користується вона широкою увагою і в даний час. При цьому функції приписуються не тільки державним фінансам, але і фінансам підприємств і інших економічних суб'єктів, тобто функції зведені в ранг обов'язкової ознаки усієї фінансової системи. Тому, природно, вони повинні бути предметом ретельного розгляду й аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Обговорення питання про значення та роль функцій фінансів у науці і практиці доцільно, як вважає С. І. Лушин, вести в історичному аспекті, так щоб по можливості виявити, коли і при яких обставинах з'явилося це формулювання і яку роль воно грало колись у практиці і теорії радянських фінансів і в сьогоденній ситуації. Обставини появи цього терміна представляють особливий інтерес, оскільки він притаманний тільки радянської фінансовій науці, є їхньою специфічною особливістю. У дореволюційній російській фінансовій науці цей термін не вживався, у всякому разі, як спеціальний об'єкт вивчення «функції фінансів» тодішні фінансисти не розглядали. Вважати це недоліком тодішньої науки важко, тому що в цілому рівень дореволюційної фінансової науки по традиційних проблемах був навіть вище нинішнього.

Судячи з публікацій, час появи і початок активного використання терміна «функції фінансів» у теорії і викладанні фінансової науки – тридцять років минулого століття, коли СРСР вступив на шлях корінних економічних і соціальних перетворень з метою побудови соціалістичного суспільства. На жаль, автора цього формулювання поки установити не вдалося.

Поява функцій фінансів у радянській фінансовій науці, швидше за все не було випадковим. Фінансова система, природно, залежить від соціально-економічної структури суспільства. Радикальні зміни цієї структури призвели до відповідним змінам і фінансовій системи, і фінансових відносин. Суть суспільних перетворень складалася фактично в повному одержавленні всієї економіки шляхом ведення монополії державної власності майже на всі виробничі і грошові ресурси. А це привело до радикального спрощення і примітивізації усіх фінансових зв'язків. Були заборонені ринки грошей і цінних паперів, введена державна валютна монополія, всі кредитні відносини зосередити в єдиному державному банку, рівень відсотка визначався державою, бюджети всіх рівнів затверджувалися в складі єдиного державного бюджету і т. д. Усі скільки-небудь значимі фінансові питання зважувалися державою. Дії держави у фінансовій сфері і стали головним об'єктом фінансової науки. Розподіляючи і перерозподіляючи матеріальні і фінансові ресурси, держава визначала і напрямки і пропорції економічного розвитку. Це, швидше за все, і послужило передумовою для появи терміна «функції фінансів», тому що державні фінанси обслуговують гігантську монополію – весь державний сектор економіки. Дії держави були представлені як функції фінансів. Поява функцій фінансів можна пояснювати, як спробу підвести теоретичну базу під дії держави в умовах соціалістичної реконструкції економіки та у процесі її подальшого розвитку [1, с. 54-55].

Функція (від лат. виконання, здійснення) [2, с. 452] економічної категорії – це зовнішній прояв її властивостей в даній системі відносин. Але також потрібно відзначити, існують різні точки зору, що є функціями, які існують її види.

Фінанси, функціонують як інструмент розподілу частини сукупного суспільного продукту, одночасно і контролюють ділення його на частини, співвідношення цих частин, канали витрачання цих фондів. Так, наприклад, Кузнецова А. Я. дає визначення функції – це прояв суті кожної економічної категорії. Фінанси на її думку виконують дві головні функції: **розподільну** та **контрольну**.

Розподільна функція є головною для фінансів і виявляється в процесі розділення валового національного продукту і національного доходу шляхом створення фондів грошових коштів і використання їх за цільовим призначенням.

При цьому під об'єктами розподілу вона розуміє валовий внутрішній продукт – заново створена в суспільстві вартість. Національний дохід – частина валового внутрішнього продукту, який залишається після відрахування з нього фонду заміщення, а у виняткових випадках – національне багатство, тобто, це сукупність створених матеріальних благ, якими володіє суспільство.

Суб'єктами розподілу виступають держава, юридичні і фізичні особи [3, с. 12].

Розподільна функція фінансів реалізується на декількох рівнях:

- внутрішньогосподарчий – характеризується розподілом грошових ресурсів усередині підприємства (формування фондів матеріальних витрат, заробітної платні, прибутку);
- внутрігалузевий – забезпечує розподіл грошових коштів усередині галузі, між підгалузями. Йдеться про розподіл усередині основних галузей матеріального виробництва (промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок, будівництво);
- міжгалузевий – розподіл грошових ресурсів між основними галузями;
- міжрегіональний – гарантує надходження грошових коштів окремим регіонам держави, залежить від адміністративно – територіального ділення держави і забезпечує утворення місцевих бюджетів [9, с. 7-9].

Контрольна функція фінансів пов'язана з їх розподільною природою, можливістю відображати економічні процеси, які виникають при розподілі і перерозподілі валового внутрішнього продукту і національного доходу.

Контрольна функція фінансів реалізується в діяльності людей, які проводять фінансовий контроль.

В Україні до органів, що здійснюють фінансовий контроль, належать Міністерство фінансів, Державне казначейство, Контрольна-ревізійна служба, Державна податкова адміністрація та інші [3, с. 12].

Оскільки фінанси “пронизують” все суспільне виробництво, всі його сфери і підрозділи, всі рівні господарювання, вони виступають універсальним знаряддям контролю з боку суспільства

за виробництвом, розподілом і зверненням сукупного суспільного продукту. Завдяки контрольній функції фінансів, суспільство знає про те, як складаються пропорції в розподілі грошових коштів, наскільки своєчасно фінансові ресурси поступають в розпорядження різних суб'єктів господарювання, економно чи ефективно вони ними використовуються і т. д.

Розподільна і контрольна функції – це дві сторони одного і того ж економічного процесу. Тільки в їх єдності і тісній взаємодії фінанси можуть проявити себе як категорію вартісного розподілу.

Інструментом реалізації контрольної функції фінансів виступає фінансова інформація. Вона поміщена у фінансових показниках, наявних в бухгалтерській, статистичній і оперативній звітності. Фінансові показники дозволяють побачити різні сторони роботи підприємств і оцінити результати господарської діяльності. На їх основі вживаються заходи, направлені на усунення виявлених негативних моментів [4, с. 7].

Цим і обумовлена наявність двох функцій фінансів: розподільної та контролюючої.

Для фінансової системи в цілому вирішальне значення мають також такі функції, як **планування, організація, стимулювання**, а також **стабілізуюча та регулятивна**. Які вважаються додатковими функціями до вищевказаних вже нами – розподільчої та контрольної. Але вважаємо за доцільне також у даному дослідженні звернути увагу і на ці функції. Цим функціям особливої уваги приділяють такі російські вчені як А. М. Бабиш та Л. Н. Павлова та В. П. Нагребальний.

Функція планування припускає формулювання цілей і вибір шляхів їхнього досягнення на підставі розмежування повноважень і предметів ведення між суб'єктами держави, а також розробки прогнозів і бізнес-планів розвитку. Дана функція реалізується шляхом складання бюджетів, планів і прогнозів на відповідний фінансовий рік і перспективу, балансів фінансових ресурсів, установлення порядку оподаткування і т. п.

Функція організації включає вибір підприємствами організаційно-правової форми, бюджетний пристрій, розмежування повноважень законодавчих і виконавчих органів влади в бюджетному процесі, визначення прав і обов'язків функціональних підрозділів фінансових органів держави і підприємств. З нею зв'язаний процес організаційної побудови внутрішньої системи регулювання і контролю бюджетних потоків і фінансових ресурсів підприємств.

Функція стимулювання припускає вибір оптимальних засобів і способів, що забезпечують реалізацію поставлених цілей, дозволяє інтерпритувати фактори, що впливають на фінансову діяльність. Вирішальну роль грають фактори, що визначають поведінку людей у процесі прийняття ними рішень по тактичних і стратегічних аспектах фінансів [5, с. 48-49].

Регулятивна функція пов'язана з втручанням держави за допомогою фінансів в процес відтворення, з метою регулювання економіки і соціальних відносин застосовується фінансове і бюджетне планування, державне регулювання ринку цінних паперів.

В умовах ринкових відносин великого значення набуває стабілізуюча функція фінансів. Суть, якої полягає в створенні державою стабільних умов для економічних і соціальних відносин [6, с. 11].

Зустрічається ще одна думка про те, що фінанси виконують три такі функції як:

- 1) формування грошових фондів і отримання наявних грошових коштів;
- 2) використання грошових фондів і наявних грошових коштів;
- 3) контрольна.

Зміст першої функції виражається в розподілі валового внутрішнього продукту на різні грошові фонди.

У основі розподілу валового внутрішнього продукту на грошові фонди лежить односторонній рух вартості. Вартість формується під впливом чотирьох чинників: праці, капіталу (засоби виробництва), землі (природного чинника) і організаторських здібностей підприємця, а потім розділяється на окремі грошові фонди. Це розділення виявляється у формі отримання грошової виручки від реалізації товарів (послуг, робіт) і розподілу її на грошові фонди: фонд оплати праці, амортизаційний фонд, ремонтний фонд, податки, фонд споживання, резервний фонд.

Перша функція фінансів відображає процеси розподілу праці між виробничою і невиробничою сферами виробництва, також виражають відношення між різними адміністративно-територіальними утвореннями.

А змістом другої функції є конкретне витрачання грошових фондів і готівки на певну мету.

Контрольна функція фінансів полягає в створенні і використанні системи фінансового контролю над дотриманням

вартісних пропорцій в процесі формування і розподілу грошових фондів і наявних грошових коштів [7, с. 14.].

Таким чином, підсумовуючи вищезазначені функції фінансів, можна прийти до **Висновку**, що можна виділити основні теоретичні позиції вчених.

1. Багато економістів вважають, що фінанси виконують дві функції – розподільну і контрольну. Суть фінансів як особливої сфери розподільних відносин виявляється, перш за все, за допомогою розподільної функції. Саме через цю функцію реалізується суспільне призначення фінансів-забезпечення кожного суб'єкта господарювання необхідними йому фінансовими ресурсами, використовуваними у формі грошових фондів спеціально цільового призначення [8, с. 14]. Контрольна функція фінансів органічно пов'язана з розподільчою. Вони, фактично існують як єдиний механізм; здійснюючи розподіл грошових фондів, держава одночасно контролює їх розміри, співвідношення пропорцій. Контролюючою функцією фінансів відстежується весь процес розподілу і руху грошових ресурсів. Диференціація контролю по стадіях дозволяє ухвалити необхідне рішення. Коректувати на проміжних етапах руху грошових фондів і уточнити, поліпшити процес розподілу [9, с. 7-9]. Дана наукова позиція достатньо розповсюджена. Представниками такої теоретичної позиції є Воронова Л. К., Кучерявенко Н. П. [9, с. 7-9], Леонтьев В. Е. [10, с. 5], Кузнецова А. Я. [3, с. 12], Дмитренко Е. С. [8, с. 14], Ковалева В. В. [4, с. 7], Грачева Е. Ю., Соколова Э. Д. [11, с. 8].

2. Хоча в літературі можна знайти твердження, що фінансам, крім цих двох функцій, властиві і інші: виробнича (різні автори називають її по-різному), стимулююча, регулююча, планування, організації і т. д. Функція планування припускає формулювання цілей і вибір шляхів їх досягнення на підставі розмежування повноважень і предметів ведення між суб'єктами різних рівнів, а також розробки прогнозів і бізнес – планів розвитку підприємств і організацій, кошторисів доходів і витрат домашніх господарств. Дана функція реалізується шляхом складання бюджетів, планів і прогнозів на відповідний фінансовий рік і перспективу. Функція організації включає вибір підприємствами організаційно-правової форми, бюджетний устрій, розмежування повноважень законодавчих і виконавчих органів влади у бюджетному процесі, визначення прав і обов'язків функціональних підрозділів фінансових органів держави. Функція стимулювання припускає

вибір оптимальних засобів, що забезпечують реалізацію поставлених цілей, дозволяє інтерпретувати фактори, що впливають на фінансову діяльність [5, с. 48-49]. Але при цьому відбувається підміна питання про функції фінансів питанням, про їх роль у суспільному відтворенні, оскільки це різні, хоч і взаємозв'язані питання. Звичайно, фінанси грають важливу роль в суспільному відтворенні, з їх допомогою може стимулюватися ефективне використання чинників виробництва, регулюватися вартісні пропорції, забезпечуватися умови для проведення режиму економії і т. д. Прибічники цієї позиції – Бабич А. М., Павлова Л. Н. [5, с. 48-49], Нагребальний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. [6, с. 11].

3. Деякі автори не визнають розподільної функції фінансів, вважаючи, що вона не виражає їх специфіку, оскільки процеси вартісного розподілу обслуговуються різними економічними категоріями. Але прихильники розподільної функції зовсім не вважають, що вона породжена самим фактом функціонування фінансів на другій стадії відтворювального процесу, а навпаки, вони пов'язують її із специфічним суспільним призначенням фінансів, підкреслюючи, що жодна інша категорія, що діє на стадії вартісного розподілу, не є такою “розподільною”, як фінанси [1, с. 54].

4. Деякі економісти вважають, що фінансам властиві три функції: формування грошових фондів (доходів), використання грошових фондів (доходів) і контрольна. Проте перші дві, хоча реально існують, але вони більше нагадують механізм реалізації розподільної функції, ніж самостійний спосіб дії категорії фінансів. До цих функцій відносяться – Балабанов А. И., Балабанов И. Т. [7, с. 14].

Наявність дискусійних питань обумовлює необхідність подальшої розробки теоретичних проблем суті і функцій фінансів. Глибше знання економічної природи фінансів і властивих їм властивостей дозволить активніше розробляти шляхи кращого використання даної категорії в практиці господарювання, науково обґрунтувати заходи, направлені на фінансове оздоровлення економіки і вдосконалення системи фінансових взаємозв'язків.

Література:

1. Лушин С. И. О функциях финансов. Исторический аспект / Лушин С. И. // Финансы. – 2005. – № 7. – С. 54-55.
2. Финансово-кредитный словарь // под ред. Гарбузова В. Ф. – Финансы и статистика, 1994. – С. 452.
3. Кузнецова А. Я. Теория финансов: нав. посібник / Кузнецова А. Я. – Львів, 2001. – С. 12.

4. Финансы: учебное пособие под ред. Ковалева В. В. / Ковалев В. В. – М.: ТК Велби, 2003. – С. 7.
5. Бабич А. М. Государственные и муниципальные финансы: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. / Бабич А. М., Павлова Л. Н. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 703 с.
6. Нагребальний В. П. Фінансове право України: Загальна частина: навч. посібник/ За заг. ред. АпрН Укр. В. Н. Нагребного / Негребальний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. – Суми: ВТО Університетська книга. 2004 р. – С. 11.
7. Балабанов А. И. Финансы / Балабанов А. И., Балабанов И. Т. – СПб: Питер, 2002. – С. 14.
8. Дмитренко Е. С. Фінансове право України: загальна частина: навч. Посібник / Дмитренко Е. С. – К.: Алеута: КНТ, 2006. – С. 14.
9. Воронова Л. К. Финансовое право: уч. Пособие для студентов юрид. Вузов и факультетов. / Воронова Л. К., Кучерявенко Н. П. – Харьков: Легас, 2003. – С. 7-9.
10. Леонтьев В. Е. Финансы. Деньги, кредит и банки / Леонтьев В. Е. – М.: ИВЭСЭП, 2003.
11. Грачева Е. Ю. Финансовое право: Учебник / Грачева Е. Ю., Соколова Є. Д. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2004. – 350 с.

Кормич А. І., ОНЮА

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В статье проанализирован институциональный механизм политической системы, основанный на взаимодействии государства и гражданского общества. Определены основные принципы его функционирования.

The article provides the analyses of the political system's institutional mechanism that is based on the cooperation between the state and the civil society. The main principles of the functioning of the such mechanism are also determined.

Проблеми політичної системи розглядаються в роботах багатьох правознавців-теоретиків, конституціоналістів, адміністративістів. Зокрема, окремі аспекти аналізовані в працях П. Рабиновича, О. Скрипнюка, В. Авер'янова та багатьох інших провідних фахівців.

Узагальнення досягнутих результатів досліджень дозволяє зробити акцент на найбільш значимих аспектах розглянутої